

Monica Șandor-Chicideanu, Mihai Constantinescu

Necropola din epoca bronzului de la Plosca/

The Bronze Age Necropolis from Plosca

Editura Mega, Cluj-Napoca, 2019, 302 pagini, 39 de figuri, 142 de planșe,
ISBN 978-606-020-068-0

Prestigioasa editură Mega ne propune un volum foarte interesant aparținând Monicăi Șandor-Chicideanu și lui Mihai Constantinescu, reprezentând rezultatele cercetărilor arheologice întreprinse în necropola de la Plosca între anii 1999-2005.

Volumul este structurat în 15 capitole (*Introducere; Necropola și peisajul ei; Istoricul cercetării; Privire generală asupra necropolei; Stratigrafia necropolei; Tipuri de morminte; Structura inventarului funerar și elemente de ritual funerar; Olăria și alte piese din lut; Artefacte din bronz; Artefacte din piatră; Artefacte din os; Cronologia relativă și absolută; Analiza antropologică; Încheiere; Necropola de incinerare de la Plosca-Cabana de metal. Catalogul mormintelor*), un rezumat în limba engleză, lista abrevierilor, Bibliografia și planșele.

După o necesară *Introducere*, al doilea capitol (*Necropola și peisajul ei*) ne oferă o poziționare a necropolei de la Plosca în spațiu, aceasta făcând parte dintr-un ansamblu de șase necropole Žuto Brdo-Gârla Mare. Peisajul a fost mult schimbat ca urmare a intervenției antropice din perioada socialistă, dar după 1989 ca urmare

a haosului privatizărilor și a dezinteresului autorităților, acesta tinde să revină la aspectul inițial, preistoric.

Istoricul cercetării ne jalonează principalele momente din investigarea acestui important monument arheologic. Astfel, încă din 1935, D. Berciu preciza existența unui câmp de urne comparabil cu cel de la Balta Verde, iar în 1937 revine și afirmă că sunt două câmpuri de urne, unul din epoca bronzului și altul hallstattian. Necropola de la *Cabana de metal* a fost cercetată între 1999 și 2005 de către un colectiv condus de Ion Motzoi-Chicideanu de la Institutul de Arheologie “Vasile Pârvan” din București, după ce, anterior, fuseseră observate și salvate câteva morminte amenințate cu distrugerea. În paralel cu cercetarea necropolei au fost făcute și periegeze în zonă, descoperindu-se în mai multe puncte materiale Coțofeni, Žuto Brdo-Gârla Mare, Bistreț-Ișalnița, Verbicioara/Govora, Basarabi (fig. 1).

Capitolul *Privire generală asupra necropolei* ne informează că au fost cercetate în total 86 de morminte (79 Žuto Brdo-Gârla Mare, patru Bistreț-Ișalnița, două hallstattiene și unul cu fragmente ceramice atipice). Se estimează ca 12 morminte au fost distruse până la începerea cercetării necropolei, iar observația cu privire la gruparea unor morminte care ar sugera organizarea necropolei pe parcele de familie ni se pare foarte interesantă. Din cauza distrugerilor, se estimează că din totalul de 86 de morminte, numai 54 au o stare bună de conservare, ceea ce afectează serios interpretările ulterioare săpăturii. *Stratigrafia necropolei* a fost documentată printr-o secțiune realizată în 2004 (S III K), mormintele aflându-se într-un strat cenușiu, nisipos și afânat, iar undele dintre ele pătrunzând și în stratul de sun acesta, galben, nisipos. Deasupra acestora există un nivel de pământ negru, mâlos și lipicios (apărut ca urmare a inundațiilor) și depunerile de nisip eolian.

Capitolul *Tipuri de morminte* ne arată că acestea erau de incinerare, dar resturile cinerare erau depuse în moduri diferite: majoritatea în urnă (74), risipite în groapă (1) sau așezate în grup compact pe fundul gropii (1). Trei morminte aveau inventar, dar nu conțineau oase. Pentru foarte puține dintre morminte au putut fi observate gropile funerare, din cauza tipului de sol nisipos.

Structura inventarului funerar și elemente de ritual funerar ne prezintă tipurile de inventare funerare pe un lot de 66 de morminte, care au părut a fi complete. Cea mai răspândită combinație (standard) în necropolele de la Cârna-Grindu’ Tomii și Cârna-Ostrovogania pare să fi fost combinația urnă+unul sau două capace+cană, combinație care nu este majoritară și la Plosca, probabil din cauza mormintelor distruse. Tabelul comparativ pentru structura celor trei necropole menționate anterior (fig. 2) ne arată foarte multe asemănări. O parte însemnată dintre mormintele de la Plosca aveau ca inventar piese din bronz, în timp ce amfora predomină ca tip de vas folosit ca urnă (vezi fig. 3). În cazul a 11 morminte

Žuto Brdo-Gârla Mare și a unuia hallstattian au fost descoperite oase de animale incinerate împreună cu cele umane, iar în două cazuri au fost identificate ofrande de carne, neincinerate (fig. 4). Nici numărul de vase depuse în morminte, nici tipul de vas sau de decor nu par a fi avut vreo relevanță pentru sexul defunctului (fig. 5).

Capitolul *Olăria și alte piese din lut* ne introduce în analiza repertoriului de forme și decoruri din cultura Žuto Brdo-Gârla Mare. La Plosca au fost identificate amfore, castroane/străchini, kantharoi, căni, pixide și vase duble. Ni se pare interesantă și relevantă comparația dintre prezența lor în necropola de la Plosca și în necropolele din zona Bistreț (fig. 6-15). Aceași comparație foarte utilă și interesantă este făcută și pentru tipurile de decor (fig. 16-21), concluziile de ordin general fiind acelea că decorul urmărește întotdeauna regulile simetriei, se adaptează formei vaselor și cel incizat, specific fazei timpurii a culturii, lipsește. În ceea ce privește celelalte piese din lut sunt amintite frumoasele statuete antropomorfe, topoarele miniaturale din lut, piesele de tip *Brotleibidole*, piesele miniaturale de mobilier, roțile de car miniaturale, fusaiiolele și greutatele și o ustensilă pentru decorat ceramica. Către finalul capitolului sunt analizate și formele specifice grupului Bistreț-Ișalnița și Hallstattului, prezente în câteva morminte din necropola de la Plosca.

Capitolul *Artefacte din bronz* este grupat în obiecte de podoabă (ace, pandantive, verigi, aplici, brățări, inele de buclă și saltaleoni), instrumente (cuțite) și arme (spadă sau pumnal și vârfuri de săgeți). Dintre toate, doar acele au valențe cronologice mai apăsate, poate și inelele de buclă (variante ale tipului B, după Eugenia Zaharia). *Artefactele din piatră* cuprind topoare, o măciucă sferică și un tipar, iar cele din os, ace și o piesă de port.

Un capitol foarte interesant și consistent este cel referitor la *Cronologia relativă și absolută*. Începutul fazei timpurii al culturii este stabilit undeva pe la 1650 BC pe baza relațiilor cu alte culturi care dispun de date radiocarbon. Necropola de la Plosca are trei faze distincte (faza clasică a culturii Žuto Brdo-Gârla Mare, grupul Bistreț-Ișalnița și Hallstatt) și arată o utilizare îndelungată. Secvența cronologică a cimitirelor de la Cârna-Ostrovogania, Plosca-Cabana de metal și Cârna-Grindu' Tomii este redată în fig. 22. Datele de până acum indică un paralelism între faza clasică a culturii Žuto Brdo-Gârla Mare și grupul Govora și cultura Zimnicea-Plovdiv, ultimele două fiind contemporane și cu grupul Bistreț-Ișalnița. Coroborarea tuturor datelor radiocarbon (fig. 23) duce la concluzia că începutul culturii Žuto Brdo-Gârla Mare poate fi plasat în jur de 1650 BC, iar sfârșitul pe la 1250 BC, fiind urmată de grupul Bistreț-Ișalnița, apoi de ceramica canelată de tip Vârtoș-Susani.

Interesanta *Analiză antropologică* este structurată pe mai multe paliere (materiale și metode de lucru, rezultate, tafonomie, temperatura de ardere, caracterizarea generală a materialului osteologic, greutatea osemintelor, date demografice, patologie, morminte post Žuto Brdo-Gârla Mare). Din păcate, autorii

au avut la dispoziție numai 55 de morminte dintre cele 86 ale necropolei pentru analiza antropologică, restul fiind rătăcite.

Încheierea (În loc de concluzii) este mai degrabă pesimistă, autorii întrebându-se, pe bună dreptate, încotro se îndreaptă cercetarea arheologică românească, mai nou tributară mai ales săpăturilor de natură preventivă și căutătorilor de comori, numiți eufemistic arheologi amatori. Noțiunea de *cultură arheologică* suferă de multă vreme de propria-i suficiență, nereușind să acopere mulțumitor nevoia de a cunoaște mai bine omul preistoric. Ba chiar, în unele cazuri, cum este cel al “culturii” Verbicioara, nu acoperă deloc...

Catalogul mormintelor, alcătuit după standardul descriere-inventar-analiză antropologică, bibliografia variată și actuală, dar și ilustrația de foarte bună calitate asigură pe deplin reușita demersului colegilor noștri. Volumul se constituie într-un reper de profesionalism într-o lume în care arheologia își caută încă locul din ce în ce mai precar și mai izolat în peisajul post-decembrist. Publicarea necropolei de la Plosca-Cabana de metal este un model pe care îl dorim urmat de cât mai mulți profesioniști ai epocii bronzului, și nu numai.

Cristian Eduard Ștefan